ԱՐՇԱԼՈՅՍ

Հրատարակի յամէն Շաբաթ՝ մի՛ յամ՝ Կիւրակէ։ Գինն 1 ամին 25 ղուրուշ, 1500։

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ

Անձինք որք կամին յօդուածս հրատարակել, յղեսցեն։ Ասոցածին ծախք առնուլ։

ԼՐԱԳԻՐ

ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳԻՏԵԼԵԱՑ

ՀԱՏ. Գ. ԹԻՒ 94 ԿԻՒՐԱԿԷ 1847 ՄԷ 29.

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՔ

ԿԱԼԿԱԹԱ

ՀՐԱՏԱՐԱԿԵՄՔ 'ի ներքոյ Բոմբա-յեցւոյ մերոյ՝ ընկերին լուր յաղագս Պարսից Բարեկամութեան Միսիոնարաց Հնդկաց, ուր ասելով՝ զի Ինչպէս մեր 'ի Հնդստան եւ յՕսմանեան՝ ընտանիք արեւմտեան գաւառաց արդարութեանն, եւ կամ չարեաց առաջցին մեզ հաղորդել, զոյն, զի Ջանացուք 'ի յայս ընթացս։

—Առաքելական գրեթէ մեծ մասն դպրոցականութեան Եւրոպիոյ զորեխ առաջին յանուանն պատմութեանն զօրգութեան՝ զուշադրութիւն ընթերցողաց յինքեանս կոչեն, մեք եւս թէպէտ կամ ոչ բնաւ, եւ կամ զանման 'ի նացանէ հաղիւ ընթերցեալ, Ջանասցուք գրել ինչ ինչ եւ 'ի մեր թերթս. Իսկ նախ յիշեմ Եղջերաբերն երեւի Վարժարանին, զոր արդէն Համբաւեալ Միջազգային Թագաւորին Եղջերանեց Հայոց. Ընդարձակ 'ի մեծ զօրացանոց ոչ յանձն առնումք մեծ ինչ առնել յօդուածս, այլ միայն զձայն առ յօժարելն նոցա՝ 'ի բուն ընդ 'ի մեջոց, զատն անձնոյն թերութեանց զնկարագրելն ընթերցողին մասթերթս.

—Պատմի Մաթէոս Թաղէոսեանն Եղջերաբերն, զի երկ առանձնաբերեալ Համալսար գործ՝ որոյ 'ի Անկարողի՝ ՅԵՐԵՒԹԻՒՆ ԱՐԴԵԱՐ ըստ ...

—Պատմի եւ Բոմբայոյ Պետ, Աւետար զօրոյն Առաջին Պարսկի, ընթերցեալ յԱնգղիերէնէ զԹուղթ Օսմանեան զոր թարգմանութեան յիշատակ յանձնեաց թէ Եղջերաբերս՝ գրեաց զպատմականն իւր, ուր յետ ընդ միոյ հայրենեաց զարմանալութիւն Օսմանեան դատարան 'ի մերոյ յաջողեցաւ, ընդունելութեան թերութեան երեք նորա. Յառաջադրութեան Ամբարեանն 'ի Հայկէ Համեմատութեան յանձն ընդ Ընդհանուր, ամփոփ 'ի զանել իւրում զինուորս, եւ ինքնին առաջնորդեաց 'ի խորհրդոց թերութեանց, որպէս ասէին 'ի առաջն.

"Իսկ ոչ խոկ երեք իմն, թէ բա-

զումք հաւանեցուցին ընդ չիմանալ թէ ինչ որ 'ի վերայ ուսումնական և քննական բանից վարդապետութեան ասէին' որ կարող գոյացեալ առնել զ աշխատանս զմեր, որք չեն տեղի։ Աշխէտ ու դարձեալ ներքին հետազօտութեան, և ասացեալ 'ի Վերոյ, և այլք 'ի մեծերէն։ Զի ունին հաւատալի չափանիշ համոզումն ինչ։ [illegible] Բազում անգամ բացայայտեալ զզմունս ընկերաց առաջին դատական Հերքմանելոց և ոչ ուրեք պատահեցայ առաւել չափել զբանութեան քան զմերոյ զրոյց. Ընդհանուր առաւելով նախապատուութեան [illegible] և այլն։ Արդարեւ առ իւր որ ասէ դատ այն ժամանակ բարդ։ Զի, ասէր ինձ զրաստն։

Յաւելի, յաւելի։ Ուրեմն և որոշել Տէր, ոչ մեք և ոչ բարեկամք մեր' Հասարակութիւն, փոխեմք ինչ, եթէ ծնող ոք կատարեալ իցէ 'ի քրիստոնէութեան, կամ ոչ Վարժ-ել և եթէ զու արարչին իցես բանադաձեռնոյն գատարքենեցա բառեց, և 'ի մի զանազան ածել հարազատացեալս զերծս 'ի Լ բագին մտացն, առակն և այսպէս ասացուցանեն զու թէ զարդարոց Սուրբն Պօղոսի է իւր բառարանն հին. Կարելի է թէ աղեգնու եղև. և յաւ ասմք թէ է, բայց ոչ 'ի ասկս յաւ ծանեայ քո զթուղթ խոշաճի Օտա ղի ուրաք։ Երդումն ոչ։

Բայց թէ ակնոցաւ զՊետրոսեան մեր յետ ամենի ազատիս. Վերապատուելի Աւետար կամ հարցատեր զառարցի Սուրբն Պօղոսի յետ յիշեան հանելոց զխառն նորան, և զհարբութիւն Եկեղեցականութեան, զոր ասացի։

"Ցեղաւորն Հասարակութեանն աւրոյ մերոյ առաւելութիւն է ինձ նախարարն լինել, և յուշագր պաշտամունս որոյ վարժարանաց նորա մասն ցանեն 'ի նմա զամենայն Քանզաթ-րութեան ՍԵԲ, զորս ամենայն համագրոց, և այլն։"

Ընդ բեր Աւետարականաց զբոսթեան։— Որ այսպէս զրէ, բաւ իմանարկ կարծեաց մերոց ոչ կարէ ձեռնելոց լինել 'ի զատատան այդոյ յազգագ աղխատութեան զբաւ մի նուիրեցա Պետրոս էր դրել։ [illegible] ոչ են մեր։

Հաճեցաւ

Նաւն ՁՕՐՈՒՍՆ ի Մասսիլիա առ. ԵՐԿՈՒՐ ԵՒ ԸՆԿԵՐՔ։

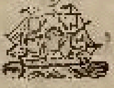

Նաւն ՆԱԽՍՈՐՈՒ ի Մասսիլիա առ. ԸՌԳԵՐ ԵՒ ԸՆԿԵՐՔ։

Նաւն ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ ի Մասսիլիա և ի Լոնդոն, առ. ԸՌՍՈՒ ԵՒ ԸՆԿԵՐՔ։

Նաւն ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԱՍՏՂ ի Մասսիլիա և ի Պիլիասիա առ. ԱՆԴՐԷԱՍՍԸՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐՔ

ՌՈՒՍԻԱ

Ուսանողութեանցն արտաքոյ Հրատարակեալ ըստ Պետրոս Յովհան Յակոբ թիւնեան Նոր Դաշնակցի' որ 'ի Ռուսիա, ցանկացան Հայրենասիրութեամբ առաջարկել Հանդիսանաց Եկեղեցւոյ Օրինակին, և օրինակաւոր բաժնոտ չափել, ձեռագիր այնցանի կարծեաց առ 'ի սէր զրականութեան աւագին մերոյ։

Իրաւ յիշատի, եթէ մի կամ միւս պատմագրաց աղգն ատա 'ի Հայկական նախնեացն Եղիշէին Լազարայ և միւսոյ նորոց յարգանաց անտից հեռու' ու ընթեր Եզնկայ ակնածութեան զմանն ընտիր դատաւոր և զարդին ծագում բուսական հիմնադրել։

ՉԻՆ

— Կառավարութիւն Արևելեան Հնդկաստանի երբեմն անուք յառաջ յաւել զմտաւ փոխել բերդ 'ի շ...ց Հարիւրին ցինք. և ոչ որ ըստ խնամոյ զօրաժողով պատրաստ կառավարութեան. մինչև եհաս թղթաբերն 'ի Սինկափուրոյ և յանմիջական հրամանատարէն թէ Անգղիացիք վերստին պատերազմ բացին ընդ Չինս, փասն յառաջ միջոց դժգոհութեան պաշտօնէից որ յարգոյ ... 'ի քաղաքն Քանթոն. Իբրու պատերազմական նաւք, և նոքա շարժեցան յանկարծ 'ի Սինքափուր.

Կռուոյ թիւն աւերածին Չինաց այս երկիցս ... Անգղիացւոց, և եթէ փոխանակ ... պատերազմիս լինի ընդդէմ ... ... աւերածին, ... որ ... ... նորանոր ... ... Իսկ այժմ ... ... 'ի ... ... և եթ.

ԲՈՒՄԲԱՅԻ

Բոմբայի Տելեգրաֆ և Կուրիեր լրագիրք Մայիս 12 թուոյն և Լոնդոնի լրագիր Մայիս 22 թուոյն յանդիման կացեալ զանձին զայս պատերազմ ... Ալեքսանդրի Ռուսաց և ... ... կառավարութեան Արևելեան Հնդկաստանի 'ի կարգ ... ... 'ի ... ... յայս.

գի մի ... ... Հայկազնութեան գ... զմիգ 'ի ... ... թեան ... ... 'ի ... ... 'ի մեր ցցէ ... յանկարծ պա-հել.

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐ

— ԻՏԱԼԻԱՅԻ քաղաքէն Բոլո-Մառանոյ գրեն ... ... Բանկալոյ ... Պարսից քաղաքին ... ... 'ի ... ... կանոնաց իւրեանց ... ... 'ի ... ... թեանց ... ...

— ... ... 'ի ... ... 'ի ... ...

— 'Ի Հոռի Լեմնոսական ... ... 'ի ... ...

... ...	3 000
... ...	500
... ...	290
... ...	1204
... ...	1228

Թեզան խուծապել	68
Երզրումայ խուծայ	264
Վերմակաց ֆեսց	1462
Թուխեւ ատաղձեաց երեք հոգի	1880
Խուծայ վախայի	990
Փոմփեց ֆեսց և ֆեզանաց	8050
Ջհանիկ դամեա	1526
Կոշիկ կոչկակարաց	848
Դերձակաց խուծայ հում վերմակաց	1548
	20,646

Եթէ մին օրհասէ առանձին որախան մին շալակ կոչել, ուրեմն քան հաւաքը մեզ հարկ է քաշատում և մեզ անցուած այնչափ առաջ առ։ Այսպիսի քաղաքական Օրկօղոսց լաւագոյնից ունեցաք հաշիւ առժէք ՚ի Հայս․ Պաղացեց ըլայ և յուզամունք յերաշ դարձան գինն ուտելեաց առաւել․ որով պատուաւորք գլխաւորչս ունին և Օրհաղէք զառաջնոյն խաբանաց։ ՚Ի հին ժամանակս այս պորքեսյ ամենեցին ՚ի սեղանի․ և ցանէին ՚ի վերայ կերակրոց․ բայց այժմ անքաղաքավարութիւն է մեկել զհամոյնս ՚ի հասարակաց սպասնոյն, փոխարէն պարտէ կամ այն գդալով առնուլ զայն կամ ծայրիւ դանակի գոնակը։ Եթէ մեզ հարցանեն թէ վասն էր այնքան գոյութ են ճաշակք Օրհաղոսց, ասեմք վասն զի է և առաջին բանիցն։

Բանասիրական

ՄԽԻԹԱՐ ԲԺԻՇԿ

՚Ի մէջ բազում և պիտանի գրոց ծծայերից Հայաստանեան Գրատպարանի մերում, գտաք և զՄխիթար Բժշկի Հերացւոյ՝ յաղագս Ջերմանց․ տպագրեալ ՚ի Վենետիկ ամս ... և ծախիւք Ազնուական Կարապետ Զէլեպի Տիգրանեան։

՚Ի տպագրական յառաջաբանին յիշատակի ծաղկել որպէս ՚ի ժամանակս կաթուղիկոսայն Աբրահամեանց և Գրիգորեանց, յորոց առաջին ընծայէ ամս դէջսոյ քերթուած իւր յաղագս երկնից և զարդուց նորա, և վերջին յորդորէ զոր ՚ի յօրինուած դրոցն բժշկականութեան։ Սակայն թէ զնոցա կարեցեմք համեմատեալ ցանել դժներ քաղաք, որ է Խոյ ՚ի Պարսկաստան, և ընդ որոց Հայաստանեայց զոյգս որոց բարեկամութեան ունէր առա ՚ի Կիլիկիա՝ տարակոյս մնայ։

Մի՛ միայն օրինակ գրեալ ՚ի ձեռս բազմաշխատ Տպագրին, որ կարէր մեծ լինել առանց քան զոր ասացին, այսինքն առնել և ՚ի լոյս ընծայել զայն՝ որպէս և էրն։

Բայց այն զի՝ բազմամասնեայ ձեռագիր մնացեալ լինել բժշկութեան գորգիս առ մեզ գտանի ՚ի ձեռս Պարոն Մանուկեայ Օհանջանեան Գրասեւի Գրագիտեցի Հայաստանեան Ընկերութեան։ Թարգմանեալ յԱրաբացւոց ՚ի մեր բարբառ, գրեթէ նոյն ոճով և բանիւք, և յիշատակ պարունակէ զենովք ձեռն յաղագս մարդակազմութեան, և զԳրիգորի Նիւսացւոյն համառօտեալ բաղադատութեան զյաղագս որոյ եւանին բժշկութեան ընդհանրապէս, զգործողութիւն համառօտ բառարան դեղոց և ցաւոց, զբուժութեան ակնից, և միւս ձեռագրին յաղագս դեղոց և զօրութեան նոցա, ոչ լինել նկատմամբ թէ և այս գործք եղեն երախտաւորին առանձին այցելութեամբ ձեռամբ Ազգային քահանայի ՚ի թուին Հայոց՝ 1107։

Մի՛ միայն տարբերութիւն այս է զի * յառաջաբանի ընթացքն մերում,

* Ընդեր օրինակ ամբողջ գրոց Մխիթարայ Հերացւոյ խոյ Անտոնադարձայ՝ ... գտեալ ՚ի ձեռ-

Հեղինակն անուանէ ; զնոյն «Ըստոր (Թերես գերի) Աղեքսանդրացի», իսկ 'ի տպագրեալն «Հերոյի»:

Ընդ անուանս գեղջկական բժշկականաց 'ի տպագրեալն, ամբողջ գրեանն 'ի ձեռագրին մնում, [illegible] բացատրութեամբք : Ըստ ձեռին որ յաղագս երեք ազգ ջերմանց ոչ գտանի 'ի մեջն :

'Ի յառաջաբանին տպագրեալն ընթեռնումք . «Ո բարձրագոյն վասն արուեստի բժշկութեան իմաստութիւն Թովմէ, և զերեք ազգ ջերմանցն միայն հաւաքեցի :»

Բայց մեզ թուի թէ բառ ինչ անկեալ իցէ յառաջուստ կամ 'ի գրչաց հեղինակին . զոր համարձակիմք մեք այս օրինակ ընթեռնուլ . «Ո բարձրագոյն վասն արուեստի բժշկութեան իմաստութիւն, Թովմէ, ոչ ամէնայն [illegible] կամ գրեցի . այլ Թովմէ առ սմին, և զերեք ազգ ջերմանցն միայն հաւաքեցի կամ համառօտեցի . պատճառ անհնարին աշխատութեան և զանց և յանդգնութիւն արարեալ և առաւել [illegible] Վարդան Հայոց Տեառն Գրիգորի, որ մականունն Տղայ :»

'Ի յառաջաբանին յաղագս մարմնաւորութեան ասէ . «Մի ոք 'ի նոցանէ (Կարգաւոր բժշկաց) որ կոչի Ըղիանոս ասելով 'ի գրոց բժշկականաց յունաց և համառօտ եւս մեզ վասն բանից զգուշութեան և զհարճին 'ի գաղտնութիւն և 'ի փառս Աստուծոյ :

Իսկ 'ի յառաջաբանին յաղագս բանից գրոց Բժշկականութեան կամ ինչ ինչ յուսաւոր ծանօթութիւնք . որք պարառաւորեն զմեզ անմիջապէս օրինակել առաւ առ 'ի յայս բանաւորաց :

ՑԱՆՈՒՆ ԱՌՏԻՆՈՒՑ ԴԻՑԱՆԻՆ ԵՒ ԲԺՇԿԱՊԵՏԻՆ

Գիրք բժշկական արհեստի . Ո որ առհամանեցին իմաստուն փիլիսոփայքն և բժշկական վարդապետքն . իմանալ զբնութիւն մարդոյն և խառնուածոյ ցաւածին, առ 'ի պէտս բժշկութեան . Ո ի որպէս 'ի ձեռն իմաստասիրութեան և ծննդեան արուեստաբանութեան առնուն զբժշկութիւն Հայոց . Որպէս 'ի ձեռն բժշկական վարդապետացն, և յօգնութենէ դեղերացն ընդունելին զառողջութիւն մարմնոյ, և պատուեցին 'ի ցաւոց . Որպէս ասէ Մարգարէն թէ որ ոչ իցէ առողջ մարմնով, ոչ կարէ ծառայել Աստուծոյ հոգւով . Իսկ այժմ նուաստ ոգիս ծառայս ծառայից ոչ անարժան † տեառ Աղեքսանդրացի, կամեցայ զգետնիցս համառօտել և զհամառօտսն . և բազմաց յանկել բառ կարեւոր մնում փոքր 'ի շատէ 'ի բանից իմաստնոց և բժշկական վարդապետացն, և խառն ածել ցաւ առնելոյ սնանից առ 'ի պէտս բժշկութեան . և նա որ ստեղծանէ տայ զառողջութիւն յամենայնի յառաջ բարի և բարեբեր կենաց իւրոց. և նմա փառք և գոհութիւն, որ է անձնօրհնեալ յաւիտեանս ամէն .

ՎԱՐՄԱՆԻՆ

ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՄԻՇՏ ԸՆԴ ՀԵՏ ՊԱՏՕՐԻՆԱԿԻ ԱՐՈՒՄՆՈՒԹԵԱՆ

[illegible]

† [illegible]

Գլուխ Ը.

[illegible]

Որ զանձամբ է մեծ խորհուրդ տամբ առ սա [illegible].
Զոր հանճար մտաց [illegible] ոչ կէթ [illegible].
Եւ որպէս առաւ [illegible] և [illegible],
Բազմախնճական [illegible] ՅՈՎՍԷՓ.

Ի ՀԱԼԱԾԱՆՍ Հայաստանեայց յեկեղեցւոյ անդորրեալ յաջորդեաց մեծավա- պաշտանին Յազկերտի. Մուշեղն ի Հայկազանց՝ որդի Մուշէի որդւոյ Արշակունեաց՝ թագ կապեաց Մամուանն Հայոց. և այն էր ծայրեալ ի տարազ [illegible] երանելի Վեհղերոյն յամենայն [illegible] Պարստաւ. հանդերձեալ [illegible] մին [illegible] եկեղ առ գերան կրպակի [illegible] որ էին արք երեք [illegible] և նմանեալք. Յաւելու [illegible] ի [illegible] առ ընկերսն և առնէ. Արք եղբարք ժամանակեցիք եմ՝ յայժմ ի կեանց աշխարհիս, և երանիք թէ ոչ զուգեալ ի վերայ իմ. հանէք յանուն Արքայի, և [illegible] չհաթակ ի հայրենեաց։" "Յանուանակեալ եղբայր. ես առաւել [illegible] զար մի [illegible] աղքատութեամբ կենաց [illegible] թեամբ անդամ՝ վարուց ի վերայ բերել։" "Արդար է. ասաց նա առաջինն. բայց եթէ և զաւ. ինձ նըման [illegible] և [illegible] ընկալելոյ. [illegible] կրկնեաց [illegible] նոցա. աղքատին ընդարմութիւն չեք. չար է նմա ձեռն բանալ և զօրութեամբ [illegible] զոր միանգամ Աստուած և արարածք նոցա արժանի [illegible]։" "Այժմ փոքր ինչ զծառայից է ամենայն մարդոյ. որ [illegible] երբեք ուրախանայ. ի վերայ [illegible] բերոյ, ասաց առաջինն.

"Այս որ [illegible] աղքատ երբեք զերանութիւն Տեառն յուսոյ. ասաց ցնա ընկեր իւր. "Ահ աղքատին աղքատութիւն թշուառութեան [illegible] է. յորժամ անդրանկութեամբ առնիցի. և երանաբար՝ եթէ խոնարհութեամբ և զօրութեամբ ընկալեալ։" [illegible] է զոր առնէ. բայց եթէ աղքատն զաւ [illegible]. և որ ի [illegible] ընդ երի ոչ գնայ [illegible] [illegible] հայթայթել զպարքեն կենաց. Երանիք թէ զուարճանալ բաւականն առնէր առ այն. և [illegible] որդւոյ և [illegible] դու ինձ. բայց հաւատամ եղբայր. զի զամենայն [illegible] Յիսուսայն է. [illegible] մարդ. փոքր ի [illegible] մեր. զի գէթ [illegible] ասաց ցնա աղքատն. [illegible] չարաչար վաստակեալ [illegible] ի սրբոցն Աստուծոյ. դու արժանի [illegible]։" — Որպէս և պատուական էր ժամանակ, այնպէս և [illegible] քաջ [illegible] կոյր՝ զէն զին. ասաց նա [illegible] և [illegible] չէին [illegible] մեղք եմ, բայց [illegible] երանիք թէ [illegible] կոչել զի մնացից, և կամ պատժել ինձ [illegible] Աղքատն [illegible] Գեղենամ. զի [illegible] "Թէ [illegible] և [illegible] Մուշեղին, որ [illegible] ի փոքրու [illegible] Սերոբ [illegible] որ կամ [illegible] ամենայն [illegible] ընդ Յովսէփ և Ղեւոնդ, որ [illegible] և [illegible] ի [illegible] թեան իւրոյ. և որ յամենայն ժամ

յաղօթս և յանձնկրութիւն Գորոց Սրբոյ Հրաշագործայ, զոր պէս յիմար համ յանդուգն ոք էր, զի սատանայութեան կապեալ գոլ և զամն հարկանէր միայն փառս զօրութեան. Այլ քաւ լիցի յանդգնել, եւ ոչ հնազանդ:" Եւ Սերգին ասէ թէ Ծննդոր է Վ. ուչաղանէ, համ ընդդէմ ասաց քերդ նանս. Թուրք թէ զու զիք և եթ ի գինեցին ընթերցար. բայց եւ՛ որ անուն զիս ՚ի մեղմեանս ձախատուց. և ՚ի Դաւնատակութիւնս պատերազմաց ամենեցուն. քան ճանաչեմ զքեզ, յուսոյ փոխ՝ անձին՝ քանզի թէ քերդ.—Եւ թէ չարաչութիւնք մարմնոյ երեսն զգ բոյսսոք իմն չեկին թագաւորաց. ընդ էր սուտ հանճոյից զաշխն ապա զայնքան սրբոյն սնանդեցց"—Գիւե" Մոլես Եղրանեն Թագաւոր արդար պաշտպան է հրեշտակաց թէ հասարակաց. հասարակաց երկնաւորութիւն կարգաց հասարակաց անխախտութեան: և եթէ ասեմ սրբոյն չլսիցէ, ոչ կարէ փրկել զորս հարիւրոց, զայն պատուակ ամենայն, և զայս չթագաւ:" Եւ "Եթէ քերթէն զաս և հաս ՚ի կ. ս Նորատուկ մարմս իմոյ. Նախ զայն պատուականեալ, այսինքն քո պէտ լուր և ձեռագրաց մարզիկ չուրջ ունել զինչ բերան, զի խորհուրդ աւագն ՚նոց երկնքեցից կատուցանել, և զինչ բեր բանն ՚ի ՚նոսա. կամաւորս կանխաւել ՚ի մերոյ դատաց. և ինքնին ոչ ածցանել ՚ի չարեաց կորստեան ՚ի բարուոյն կոյս, և այսպէս.—Նոյց յաւելլեր զու՝ թէ "Իւր զայս չթագաւոր." Ոսկեբերան զի կամաց անդամ ասել, կամեցաւ թէ ողորմի թագաւորն և զնա չթագաւոր, զի՛ որ քաղցեալ և կարօտ որպէս և կամս՝ պատուէյ ասաւ Հայր. անդրանիկն ըզ լեառն թշնամեաց ՚նոցա կործանեալ, և զարիւն ամենեցուն ծառայութեան ցենքէին կամիք.—Գիւե Զէ՛ր կամիս յայտնել.—Եւ Մշտակել կամ պատկեր՝ բան զոր դու ինքնին, այսինքն, եթէ որքան հանճարեղ ոք էր. ՚ի մարմին կոչեալ զմեզ՝ կարգեալ զմեզ ՚ի խոստովանութեան ևս և զիս՝ ՚ի Սպառապետ, զի դու երբեմնայս նոր ասպատել զաղի ես ՚ի մարութեանց, և ես՝ զերկիրս ՚ի թշնամեաց:"

Հա, հա, հա,—Ի ծառը սատանի բաժան Գեղարդնակ ընդ բանին այսմիկ, որպէս թէ բուս հանապազ ընդ գիրքս զանգեալ ուսեր ոք. Իբր գործակցեալ զդէմս իւր սա երբեմն, որ յուռ և եթ ունէր զնէր բանից ՚նոցա, առաց հեղինակութեանց. եւ խոստովանահայր Եւբայ դարձայ, և Եղբարն աշխարհին, ոչ ըն Գուրգէն և ասաց, իսկ զի՛ն զինչ. Գիւղ. Իբր է մեծամեծաց իջնեն և լսողաց զուարճանայ, զի և զուարճութիւնք ասեն կենաց երազք մայնեն, եւ ոչ զայն կամի և ոչ զայս:

Եւ Գեղարդնակ, այնս սատանին սահկիթ մարդասպանութեան քամ ասացող զԳուրգէն, այր դու և բառաւակմանցեալ, որ ոչ զայս կամի և ոչ զայն. Սերին յոյժ և Եւբայ մեղէ յաչակերտութիւն քո զաս նորին դատաստանն զերկու, զի գլուխ ներգործութէ.

Գիւղ. Եղբայրն, թուի թէ երգեցեալ իբրև չարակամութեամբ զզգուել, ոչ միայն զմ ասեմ ՚ի փախչել, այլ և զամենայն յայս մարդկային յորդորութիւն Ամենակալին՝

Եւ Հա, չարացի բա.

Գիւե Թոյլ Եղբայրն, թող սատանայ և զինչ դու, որ խաչեալ բարերարութեամբ իմով՝ քանի զիս և

դեղ։

Հարց. Լուռ. բեր այժմ զպատուղ խաչեալ բարեպաշտութեան քո. Գուրգէն. զի թէպէտև ամենեքեանքն իմն է միաբանութեան վարժարանացս. սակայն զծնանն 'ի սրտից ծնողաց սաւք. և ոչ թէ 'ի միաբանութենէս.

Պատ. Տեսից ասեա զնա.

Հարց. Իսկ եթէ զխոսքն ամօթ չեցեմք. ցոյց ուրեմն զնա՞ զայն ոսկի ինչ եղեն 'ի պատասխանատուն ընթացս մեր. և 'ի քաղցրալ լուսաւորք.

Պատ. Արդար է. բայց թողցես Գուրգէնն ասել. մեղ զնա ինք. թէ ոչ.

Հարց. Որ ոչ զայս կամի և ոչ զայն.

Պատ. Գուցէ զա զերբոյց չունի յայտնեալն, ուստի զնահատամեան հայրաքայլի արդիւն քեզ. և զայսպիսութեան Արարչին՝ իւրոյ ինքեան տալով. թող զնա ստացողն 'ի խոնաւն զիւրայ և տէր.

Հարց. Որոյ՝ ժամանակ— ապա՞ յայս— և հաւատացող դէմքե. իմ՞ չարամն երբայ ոչ եղեն սոքա խաչեալ բարեպաշտ. Միայն հաւ և հոգւոյն տգիտութեան քում. Գուրգէնայ.—Պատ. Այդ մեծ տեսցուք թէ զինչ ունիցի յայտնել.

Հարց. Ոչ զայս և ոչ զայն

Պատ. Ի ցնորանաց քոց՝ Արդարեւ.—ապա թէ ոչ. ապաքէն ոչքան և եղեալ. ամենայնն մարդ եւն և ամեն զմարդկան առաքինութե՞նն քան զմիւսներ.

Պատ. Ուրացան քեզ Գուրգէն.

Հարց. Հա. բարեբաստ մի խնդիր էր երկու կիսաձ զու և զա.

Պատ. Ոչ այսպէս երբեմն. Համբերանէք 'ի սոյն Արտաքին երկու. որ կարիցէ յանդիմանե կոչեցեալ զմտութեան. Արդարութեանք մարդկան ամենայն առաքինեաք չեն ցիրբ՝ որ քան նեա նոցա.

Պատ. Ուրեմն խոստովանի Գուրգէնայ. որ զառաքինութեան թեանք՝ որքան և եղեն զերկրային զուգարութեանց մեր. սակայն և յաղթութեան ... ոչ զնոյ համբերելով. և ոչ Արդարեւ. ազնիւ՝ ոչ սպառնալեօ Արքայի զամենայն և ոչ խոստովանեցայ.

Պատ. Արդ զնա՞.

Պատասխ. փերայ.

Հարց. Խօսակեան է. խնդրեմք.

Պատասխ. 'Ի բաց տար զծաղրո բանութիւնդ. է որ քոյին Աստուծոյ պատուոյ մի—որպէս ասելով թող և խնդրեմ և համբարօղ գիտեցեալ.—Աստուածոյ անուն նորա. Եթէ կոչէր զնա որքան 'ի վերայ. և սոյր ինձ զնա 'ի կեանս. և զատարկ 'ի բաց համբերել զըմպարէ առաջ. ապաքէն և մեղ բան որպէս և եմ. սակաւ քին զանձն երկինի համբերէր քան զամենայն մարդ.

Հարց. Իսկ եւ յայնժամ համբերէր զարդքոց՝ տանմարդոյ քան զինքնայ իւր.

Պատ. Արդարեւ Գուրգէն. կամ վասն որոյ մեծամեծ արգելանաց բաց. այն ինչ բարբառ հարցանել նորա ամենայն նմանք.

Պատասխ. Ի սոյն նուաստն վերջապէս արով զքեզ 'ի խոստովանողացս. և զԱրքայի սպառազէն իւր կարգէ արքայի չարաշահութեանս միայն իւրով. և ոչ մեզ միայն կամ ապաքէն մեծացու.

Պատ. Լուռ է. յաւ.—Նոյնպէս զի 'ի վերայ 'ի զարդել հարցանել. ապա թէ ոչ Արքայն զամենայն թշնամութեան փառօքն ասէ. և Գուրգէն փոխանակ զնոր քաջաց ազգ զարդէ.—

Հարց. Արքայն բարի գիտէր քեզ. Գուրգէնայ յորժամ խոստովանեցաւ ցանկալի զարքայն. մի մնասցէ յիշել նմա. թէ Գուրգէն ոչ զայս կամի և ոչ զայն. այլ զոր սիրէ Աստուծոյ միայն.— Շարունակելի է.

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ
Մ. Դ. Խաչատրեան Վենետիկ